

5

Herdenking van de heer Terlouw

Herdenking van de heer Terlouw

Aan de orde is **de herdenking van de heer J.C. Terlouw (oud-fractievoorzitter D66)**.

De voorzitter:

Ik verzoek eenieder die daartoe in staat is te gaan staan.

Een bijzonder woord van welkom aan de hier aanwezige familie. In de voorzittersloge zitten de partner van Jan Terlouw, zijn kinderen, broer, zus en schoonzus. Op de publieke tribune zitten nog meer kinderen, namelijk kleinkinderen en achterkleinkinderen. Leuk jullie te zien. Ze hebben vandaag het gebouw even overgenomen, maar ze zijn van harte welkom. Ook heet ik de minister-president van harte welkom, net als iedereen op de publieke tribune.

Zijn dochter Sanne wist het al vlak na het overlijden van Jan Terlouw op 16 mei jongstleden. In een interview zei zij: "Het was een bijzondere vader en we hopen dat zijn ideeën weerklink vinden in de samenleving en zo blijven bestaan." In dat citaat wordt Jan Terlouw raak getypeerd: bijzonder, idealistisch en een denker met visie op de lange termijn.

Terlouw kwam in 1971 in de Kamer voor D'66, toen nog met een apostrof. Hij zou in totaal negen jaar fractievoorzitter zijn, en daarna minister, vicepremier en commissaris van de Koningin. Ook was hij nog een tijdje lid van de Eerste Kamer. Het is veelzeggend dat hij in zijn allereerste speech in de Kamer, op 22 september 1971, al de belangrijke thema's aansnijdt die hem zijn hele verdere politieke carrière zouden bezighouden. Als natuurkundige sprak hij met kennis van zaken over de energiesector, maar zijn blik was al gericht op een maatschappelijke visie. Zo stelde hij vragen over de mogelijkheid van een meer ideële benadering in de wereld van het luchtvervoer. Het kabinet antwoordde en stelde: "Er is vrijwel geen plaats voor een meer ideële benadering." Daarop merkte Terlouw doeltreffend op: "Zijn er dan dingen die tegengesteld zijn? Dat lijkt mij niet helemaal juist. Iemand kan hard en zakelijk zijn en toch wel bepaalde idealen nastreven." Dat tekende hem. Hij vond dat economie en idealen hand in hand moeten gaan en dat pragmatisme en principes elkaar niet uitsluiten.

Terlouw groeide op in Garderen en Wezep, op de Veluwe. Zijn vorming in de oorlogsjaren had grote invloed op zijn latere leven en op de ideeën die hij uitdroeg. Als politicus stond Terlouw voor integere politiek en logisch redeneren. Zijn genuanceerde koers liep vaak langs onverwachte lijnen. Hij was bijzonder vasthoudend in de verdediging van zijn standpunten, maar toonde tegelijkertijd een open geest voor de argumenten van anderen. Juist deze combinatie maakte hem tot een effectief bestuurder en een bruggenbouwer.

Hele generaties groeiden natuurlijk op met zijn boeken: Koning van Katoren, Oorlogswinter. Als meesterverteller wist Jan Terlouw complexe ideeën in toegankelijke verhalen te vatten. Jan Terlouw, wetenschapper, schrijver, politicus, maar vooral een mens die zijn idealen tot het eind aan toe, helder als hij was, uitdroeg: hij is niet meer.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal neemt vandaag afscheid van een groot parlementariër. Zoals hij zelf dichtte:

Wie vrijheid kent en koestert en behoedt,
die ademt waarlijk met gezonde longen.
De vreugde van de wet worde bezongen,
want vrijheid in gebondenheid is goed.
Je bent echt vrij wanneer je ongedwongen
naar eigen keuze doen kunt wat je moet.

Ik hoop dat de familie bij de verwerking van dit verlies kracht kan putten uit de vele mooie en bijzondere herinneringen.

Ik geef graag het woord aan de minister-president.

Minister Schoof:

Meneer de voorzitter, beste familie. "U gaat toch niet wéér over mijn boek beginnen, hè?" Dat zei Terlouw in 1973 tegen een verslaggever van Het Vrije Volk. Zijn boek Oorlogswinter had net de Gouden Griffel gewonnen. Hoewel Terlouw daar natuurlijk trots op was, vond hij ook dat dit de aandacht voor zijn politieke werk te veel overvleugelde. "Er wordt nog weleens gezegd dat ik een schrijver ben die het Kamerwerk erbij doet, maar het is andersom." Hij legt het een journalist nog maar eens uit.

Toch is het niet gek dat journalisten hem altijd even vroegen naar zijn boeken, want bij Jan Terlouw liepen al die talenten door elkaar, of eigenlijk: ze vulden elkaar aan. Als politicus, als schrijver, als natuurkundige, op een theatertournee met zijn dochter Pauline of waar dan ook — het publiek kon verschillen, maar de boodschap was altijd hetzelfde: als mens moet je je verantwoordelijkheid nemen. Dat deed Jan Terlouw. "Verantwoordelijkheid maakt je leven zinvol", zei hij. "Ik denk dat niemand echt gelukkig is als hij geen verantwoordelijkheid draagt, als hij niet ten minste voor één ander mens iets wezenlijks betekent. Het hebben van plichten is een recht." Het zijn de woorden van een domineesoon, die wel het geloof maar nooit de calvinistische waarden van plichtsbesef, rentmeesterschap en verantwoordelijkheidsgevoel verloor.

Pragmatisch als hij was, wist hij dat je grote idealen alleen kunt verwezenlijken als je ze klein kunt maken, behapbaar en realistisch. Als overtuigd democraat vond hij het een taak van de politiek om, zoals hij dat zelf zei, "de machteloze burger minder machteloos te maken". Daar hoorde een eerlijk verhaal bij over wat de voor- en nadelen van een besluit zijn. Je hebt nooit alleen gelijk, was zijn overtuiging. Je kunt ergens goed over nagedacht hebben, maar de ander heeft dat ook zozeer. Ook in zijn standpunt zit de waarheid. Je hebt dus altijd een stuk gelijk en een stuk ongelijk. Die genuanceerde blik was bij Jan Terlouw volkomen authentiek. Hij wikte en woog. Vandaar dat de typering "het redelijke alternatief" ook zo goed bij hem paste. Want ook al scoorde het politiek misschien beter als je het bij grote vergezichten hield, dat paste niet bij Jan Terlouw.

Zijn achtergrond als natuurkundige kwam hem daarbij goed van pas. Als wetenschapper ergerde hij zich aan politici die besluiten namen zonder de gevolgen voor de lange termijn te overzien. Daarom was het goed als politiek zo inzichtelijk was dat iedereen kon meepraten. Wat Jan Terlouw betrof

kon je niet vroeg genoeg beginnen met mensen te betrekken.

Via zijn boeken leerde hij jonge mensen over oude vragen. Over de dunne lijn tussen goed en kwaad, over grote problemen op kleine schouders en over de heldenmoed die dan nodig is. Maar ook dat die vele vormen kent, als je maar durft op te staan. Of zoals hij zelf zei: "Er zijn helden die draken verslaan en er zijn ook helden die hun verantwoordelijkheid nemen, die doen wat ze moeten doen." Zoals de helden uit zijn boeken. Zoals Jan Terlouw zelf. Dat laat hij ons na.

Namens het kabinet wens ik zijn familie veel kracht toe bij dit grote verlies. Wij herdenken Jan Terlouw met dankbaarheid en respect.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan verzoek ik u nu enkele ogenblikken stilte in acht te nemen ter nagedachtenis aan Jan Terlouw.

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De voorzitter:

Dank u wel. U bent van harte welkom om de familie condoleances aan te bieden in het Ledenrestaurant. Ik schors daartoe enkele minuten.

De vergadering wordt van 15.16 uur tot 15.30 uur geschorst.